

пов'язане з певним історичним рівнем розвитку співробітництва в цілому і безпосередньо в політичній, соціально-економічній, культурній, гуманітарній, правовій, військовій та інших сферах. Міжнародне співробітництво держав знаходиться у постійному русі самовдосконалення й тому може природно змінюватися, поповнюватися новими формами. Зокрема, можуть бути передбачені створення національних програм боротьби зі злочинністю та корупцією, визначені пріоритетні напрями щодо виконання конкретних програм.

До спеціальних аспектів міжнародного співробітництва відносять невідворотність відповідальності за вчинені міжнародні кримінальні злочини; гуманізм стосовно потерпілих, підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого; забезпечення державою прав своїх громадян за кордоном; спрямованість оперативно-розшукової діяльності при міжнародному співробітництві тільки на кримінальні злочини та осіб, що їх вчинили; невторчання в політичну, релігійну чи громадську діяльність інших держав.

Список використаних джерел:

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. // ВВР. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
2. Про міліцію: Закон України від 20.12.90р. // ВВР. – 1991. – № 4.
3. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України // ВВР. – 1993. – № 35. – Ст. 358.
4. Об оперативно-розыскной деятельности: Модельный закон, принят на десятом пленарном заседании Межпарламентской Ассамблеи государств – участников СНГ (пост. № 10-12от 6 декабря 1997 г.) // Информационный бюллетень Межпарламентской Ассамблеи государств – участников СНГ. – 1998. – № 16. – С. 222-240.
5. Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю: Указ Президента України від 21 жовтня 2011 р. 1000/2011.
6. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Указ Президента України від 6 квітня 2011 р. № 383/2011.
7. Про Національне центральне бюро Інтерполу: Постанова КМУ від 25 березня 1993 р. № 220.
8. Панасюк С.А., Ніколайчук В.А., Стрілець Б.В., Попов І.О. Науково-практичний коментар Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” / За заг. ред. В.Я. Мацюка. – К., 2011.
9. Міжнародне співробітництво органів внутрішніх справ з правоохоронними органами зарубіжних країн: Проблеми теорії і практики: Матер. Круглого столу. – Дніпропетровськ, 2010.
10. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність: Підруч. – Харків, 2002. – Ч. I.
11. Мінка П.Я., Мінка Т.П., Хрідочкін А.В., Богуславський М.Г. Оперативно-розшукова діяльність: Навч. посіб. – Дніпропетровськ, 2011.
12. Савченко А.В., Матвійчук В.В., Никифорчук Д.Й., Співак В.М. Міжнародний досвід використання агентури правоохоронними органами держав Європи та США: Навч. посіб. / За заг. ред. Я.Ю. Кондратьєва. – К., 2005.
13. Теория оперативно-розыскной деятельности: Учебник / Под ред. К.К. Горяинова, Г.К. Синилова. – М., 2009.
14. Погорельский М.А. Функциональное назначения оперативно-розыскной деятельности у криминальному процесі: Монографія. – Х., 2007.

ЛОСКУТОВ Т.О., кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.1

ПРАВА І ЗАКОННІ ІНТЕРЕСИ: ЕЛЕМЕНТ ПРЕДМЕТА ЧИ ЗАСОБИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ?

Досліджено предмет і засоби правового регулювання у кримінальному процесі крізь призму прав і законних інтересів людини. Обґрунтовано, що права і законні інтереси людини є основним елементом предмета та субстанціональними засобами правового регулювання у кримінальному процесі.

Ключові слова: предмет правового регулювання; засіб правового регулювання; кримінально-процесуальна діяльність; кримінально-процесуальні відносини; права і законні інтереси людини.

Исследуются предмет и средства правового регулирования в уголовном процессе сквозь призму прав и законных интересов человека. Обосновывается, что права и законные интересы человека являются основным элементом предмета и субстанциональными средствами правового регулирования в уголовном процессе.

Ключевые слова: предмет правового регулирования; средство правового регулирования; уголовно-процессуальная деятельность; уголовно-процессуальные отношения; права и законные интересы.

In article are investigated a subject and means of legal regulation in criminal trial through a prism of the rights and legitimate interests of the person. It is proved that the rights and legitimate interests of the person are a basic element of a subject and substantial means of legal regulation in criminal trial.

Keywords: a subject of legal regulation; means of legal regulation; criminally-remedial activity; criminally-remedial relations; the rights and legitimate interests.

Концепцією реформування кримінальної юстиції України, схваленою у 2008 р., серед напрямів реформування системи кримінальної юстиції України зазначаються удосконалення кримінально-процесуальних норм і суміжного законодавства, у тому числі з урахуванням світового досвіду, реформування процедури досудового розслідування, забезпечення ефективності кримінального судочинства, посилення захисту прав та інтересів потерпілих, гарантоване відшкодування завданої злочинном шкоди [2, с. 23]. Реалізація цих напрямів пов'язана із вдосконаленням правового регулювання у кримінальному процесі. Отже, дослідження прав і законних інтересів людини як елемента предмета та засобів кримінально-процесуального регулювання є вкрай актуальним в контексті реформування кримінально-процесуального законодавства.

Проблеми предмета та засобів правового регулювання у теорії права досліджувалися такими вченими, як С.С. Алексєєв, О.Д. Васильєв, А.М. Вітченко, В.М. Горшенєв, М.В. Долгополова, М.П. Карєв, Д.А. Керімов, В.М. Коган, Е.В. Кузнєцов, Г.П. Курдюк, М.І. Матузов, Ю.М. Оборотов, М.П. Орзіх, В.Н. Протасов, П.М. Рабінович, І.С. Самошенко, О.Ф. Скаун, В.Д. Сорокін, В.В. Субочев, Ю.О. Тихомиров, Ю.Г. Ткаченко, Ю.К. Толстой, І.Л. Честнов, М.Д. Шаргородський, Г.Г. Шмельова, Л.С. Явич та ін.

Окремим питанням предмета та засобів правового регулювання у кримінальному процесі присвячені роботи таких вчених: В.П. Бож'єв, В.В. Вандишев, С.О. Гемай, Л.В. Головка, Ю.М. Грошевий, В.Г. Даєв, О.П. Дербєнєв, А.Я. Дубинський, П.С. Елькінд, В.С. Зеленецький, Л.Б. Зусь, О.В. Капліна, Л.М. Карнєєва, Ф.М. Кудін, О.М. Ларін, Л.М. Лобойко, П.А. Лупинська, С.Д. Міліцин, В.Т. Нор, О.В. Смірнов, М.С. Строгович, І.Л. Петрухін, М.А. Погорецький, С.А. Шейфер, С.Д. Шестакова, І.А. Тітко, М.Є. Шумило, Н.А. Якубович та інших. Однак дослідження вчених стосувалися лише загальних проблем предмета та засобів правового регулювання у кримінальному процесі.

Необхідно окремо назвати роботи С.Д. Міліцина та Л.Б. Зусь, які у своїх монографіях дослідили відповідно питання предмета та механізму правового регулювання у кримінальному процесі [1; 5]. Предмет правового регулювання у кримінальному процесі був досліджений через сукупність суспільних відносин, що регулюються кримінально-процесуальним правом [5], а механізм кримінально-процесуального регулювання – через сукупність юридичних засобів, за допомогою яких регулюються суспільні відносини у сфері кримінального судочинства [1]. Проте вказаними авторами не акцентувалася увага на дослідженні прав і законних інтересів людини як елемента предмета та засобів правового регулювання у кримінальному процесі.

Метою дослідження є науковий результат у вигляді обґрунтування необхідності віднесення прав і законних інтересів людини до елемента предмета та (або) до засобів правового регулювання у кримінальному процесі. Досягнення зазначеної мети передбачає виконання таких завдань: 1) визначення предмета кримінально-процесуального регулювання, зокрема його основного елементу; 2) дослідження прав і законних інтересів людини як засобів правового регулювання; 3) дослідження прав і інтересів людини як елемента предмета та засобів правового регулювання у кримінальному процесі крізь зміст правової аксіології.

До цього часу в юридичній теорії невирішеним залишається питання про те, що є предметом кримінально-процесуального регулювання. Останній ототожнюють із кримінально-процесуальною діяльністю [3, с. 10-11; 8, с. 212], кримінально-процесуальними відносинами [5,

с. 12; 6, с. 131], кримінально-процесуальною діяльністю та кримінально-процесуальними відносинами [11, с. 44-45].

Безперечно, кримінально-процесуальна діяльність та кримінально-процесуальні відносини є елементами предмета правового регулювання у кримінальному процесі, бо кримінально-процесуальний закон регулює діяльність суб'єктів кримінального провадження і правовідносини між ними та іншими учасниками кримінального процесу.

Припустимо, що кримінально-процесуальна діяльність та кримінально-процесуальні відносини є похідними, а не первинними елементами предмета кримінально-процесуального регулювання. Потреба у правовому регулюванні відносин та діяльності обумовлюється життям людини, її правами. Тому, як слушно зазначає П.М. Рабінович, держава та здійснюване нею юридичне регулювання суспільних відносин мають слугувати кожній людині, повинні бути насамперед інструментами забезпечення, охорони та захисту її прав і свобод [9, с. 3].

Кримінально-процесуальна діяльність та кримінально-процесуальні відносини здійснюються заради реалізації прав і законних інтересів людини, котрі можна диференціювати на кримінальні (є предметом регулювання кримінального закону), конституційні (є предметом правового регулювання Конституції), конвенційні (є предметом правового регулювання Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод), суто процесуальні (є предметом регулювання кримінально-процесуального закону).

Регламентация різноманітних прав і законних інтересів людини зумовлена двома її протилежними потребами безпеки (порядку) і справедливості (свободи), найкраще задоволення яких, за слушним твердженням О.Ф. Скакун, є метою правового регулювання [10, с. 688-689]. Не є винятком бажаний результат кримінально-процесуального регулювання. Тому «правомірним є постановлення питання про визнання відносно самостійним елементом предмету правового регулювання прав і законних інтересів (курсив наш – Т.Л.) суб'єктів кримінального процесу» [4, с. 47].

Отже, предмет правового регулювання у кримінальному процесі включає такі елементи: 1) права і законні інтереси людини; 2) кримінально-процесуальна діяльність; 3) кримінально-процесуальні відносини. До того ж права і законні інтереси людини є первинним елементом предмета кримінально-процесуального регулювання, бо зумовлюють зміст кримінально-процесуальної діяльності та кримінально-процесуальних відносин.

Разом з тим у юридичній теорії права і законні інтереси людини відносять до засобів правового регулювання [10, с. 288; 12, с. 12]. Поняття останніх означає сполучну ланку між суб'єктом і об'єктом діяльності. Вони забезпечують зв'язок між ідеальним, належним (мета) і реальним, суцільним (результат), тобто поняття «засіб» містить у собі як інструментарій (субстанціональні) засоби, так і технології його використання у ході досягнення бажаного результату (діючі засоби) [10, с. 285].

Не можна не погодитись із такою позицією щодо кримінально-процесуальних прав і законних інтересів, котрі є субстанціональними засобами правового регулювання у кримінальному процесі. За допомогою останніх упорядковується зміст предмету правового регулювання у кримінальному процесі. Кримінально-процесуальні права і законні інтереси є юридичними інструментами, використання яких учасниками кримінального судочинства уможливило досягти ними власної мети.

Таким чином, права і законні інтереси людини є основним елементом предмета й субстанціональними засобами правового регулювання у кримінальному процесі.

Законодавчо закріплений порядок провадження у кримінальних справах є технологічним (діючим) засобом правового регулювання у кримінальному процесі. Під час кримінального провадження реалізуються правові статуси суб'єктів (учасників) кримінального процесу, що включають права, обов'язки та законні інтереси. Останні реалізуються у чотирьох формах: використання, виконання, дотримання та правозастосування.

Технологічні засоби кримінально-процесуального регулювання повинні визначати процедуру (порядок) реалізації не лише кримінальних і суто процесуальних, а й конституційних та конвенційних (природних) прав та законних інтересів людини. Тому процедурні норми слід виписувати із урахуванням положень принципу верховенства права, що закріплений у Конституції України.

Співвідношення прав і інтересів людини як основного елемента предмета правового ре-

гулювання у кримінальному процесі із правами і законними інтересами людини як засобами кримінально-процесуального регулювання можна розглянути крізь призму правової аксіології. У межах останньої вчені традиційно виокремлюють власну та службову (інструментальну) цінності права [7, с. 34-35; 13, с. 209-211].

Власна цінність права проявляється через права та інтереси людини, що є основним елементом предмета правового регулювання у кримінальному процесі. Права та інтереси людини є правовими цінностями, що визначаються природою людини, її потребами. Приналежність до людини зумовлює власну цінність її прав та інтересів, зокрема у кримінально-процесуальній сфері. Причому останні є цінними самі по собі, без формального закріплення у кримінально-процесуальному законодавстві. Власна цінність прав та інтересів людини надає їм можливість виступати регуляторами кримінально-процесуальної діяльності та кримінально-процесуальних відносин за відсутності офіційної юридичної форми. Разом з тим права та інтереси людини потребують правового кримінально-процесуального оформлення (позитивного кримінально-процесуального регулювання), бо суб'єкти (учасники) кримінального процесу можуть неоднаково їх оцінювати, що впливатиме на фактичний та юридичний зміст кримінально-процесуальних відносин. Саме тому права та інтереси людини регулюються кримінально-процесуальним законодавством.

Права і законні інтереси як засоби правового регулювання у кримінальному процесі виражають службову (інструментальну) цінність права. Остання пов'язується з юридичним (позитивним) оформленням прав і законних інтересів людини. Закріплені у кримінально-процесуальному законодавстві права і законні інтереси виступають інструментами правового регулювання кримінально-процесуальної діяльності та кримінально-процесуальних відносин, що є елементами предмета правового регулювання у кримінальному процесі. Виписані у кримінально-процесуальних нормах, права і законні інтереси є тими правовими засобами, якими можуть безпосередньо скористатися учасники кримінального провадження для задоволення власних потреб. Причому позитивні кримінально-процесуальні права і законні інтереси, будучи правовими засобами, гарантуються іншими юридичними засобами, котрими є кримінально-процесуальні обов'язки. У цьому проявляється службова цінність прав та законних інтересів у кримінальному процесі.

Окрім того, службову функцію права виконують не лише нормативні положення, що визначають права й законні інтереси суб'єктів (учасників) кримінального процесу, а й ті з них, котрі встановлюють порядок провадження у кримінальних справах. Останній слугує реалізації прав та законних інтересів людини.

Власна і службова (інструментальна) цінності прав та законних інтересів людини у кримінальному процесі тісно пов'язані між собою. Інструментальна цінність прав та законних інтересів залежить від якості юридичного регулювання прав і інтересів людини, котрі є власною цінністю права. Чим ефективніше регулюватимуться останні, тим вищою буде службова (інструментальна) цінність прав і законних інтересів як засобів кримінально-процесуального регулювання. Тому права і законні інтереси, що є засобами (інструментами) правового регулювання, мають слугувати правам та інтересам людини, котрі є основним елементом предмета правового регулювання у кримінальному процесі. Інакше інструментальна цінність прав і законних інтересів у кримінальному судочинстві зводиться нанівець.

Для уникнення конфлікту між різними правами та законними інтересами (конституційними, конвенційними, суто процесуальними) останні слід закріпити у кримінально-процесуальному законодавстві за певною ієрархією, що має визначатися цінністю конкретного права та законного інтересу для людини. Така регламентація прав і законних інтересів людини буде справедливою, бо «ієрархічний порядок, у котрому стоять стосовно одна одної цінності, їх правильне співвідношення – суть справедливості» [7, с. 34].

На підставі проведеного у цій статті дослідження можна зробити такі висновки:

1. Кримінально-процесуальна діяльність та кримінально-процесуальні відносини є похідними, а не первинними елементами предмета кримінально-процесуального регулювання. Потреба у правовому регулюванні відносин та діяльності зумовлюється життям людини, її правами. Тому права і законні інтереси людини є основним елементом предмета правового регулювання у кримінальному процесі.

2. Права і законні інтереси є субстанціональними засобами правового регулювання у кримінальному процесі. Вони є юридичними інструментами, що надають учасникам кримінального судочинства можливість досягти бажаного результату. Отже, права і законні інтереси людини є основним елементом предмета і субстанціональними засобами правового регулювання у кримінальному процесі.

3. Власна цінність права виявляється через права та інтереси людини, що є основним елементом предмета правового регулювання у кримінальному процесі.

Права і законні інтереси як засоби правового регулювання у кримінальному процесі виражають службову (інструментальну) цінність права.

Подальші наукові розвідки доцільно присвятити таким напрямам дослідження: 1) визначенню місця прав і законних інтересів людини у механізмі кримінально-процесуального регулювання; 2) визначенню засобів кримінально-процесуального регулювання, що не були предметом дослідження цієї статті.

Список використаної літератури:

1. Зусь Л.Б. Механизм уголовно-процессуального регулирования. – Владивосток, 1976.
2. Концепція реформування кримінальної юстиції України: Схвалена Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008 // Офіційний вісн. України. – 2008. – № 27 – С. 20-29.
3. Кримінальний процес: Підруч. / За ред. Ю.М. Грошевого та О.В. Капліної. – Харків, 2010.
4. Лобойко Л.М. Методи правового регулювання у кримінальному процесі України: Дис. ... д-ра юрид. наук. – Дніпропетровськ, 2006.
5. Милицин С.Д. Предмет регулирования советского уголовно-процессуального права. — Свердловск, 1991.
6. Назаренко В.В., Горшеньов В.М. Про юридичну процесуальну форму // Підприємство, господарство і право. – 2010. – № 12. – С. 129-131.
7. Оборотов Ю.М. Теорія держави і права (прагматичний курс): Екзаменаційний довідник. – Одеса, 2004.
8. Панов М.І. Деякі аспекти співвідношення і взаємозв'язку кримінального та кримінально-процесуального права // Реформування судових і правоохоронних органів України: проблеми та перспективи: Матер. наук.-практ. конф. / Ред. колегія: В.В. Сташис (голов. ред.), В.І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Харків, 2010. – С. 211-214.
9. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: Навч. посіб. – 5-те вид., зі змінами. – К., 2001.
10. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): Підручник. – 2-е вид., перер. і доп. – Харків, 2009.
11. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса: В 2 т. – М., 1968. – Т. 1.
12. Субочев В.В. Теория законных интересов: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. – Тамбов, 2009.
13. Філософія права: Навч. посібн. / За заг. ред. О.Г. Данільяна. – К., 2005.

Надійшла до редакції 22.12.2011

ОБШАЛОВ С.В.,

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.98

ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНИХ ПРАЦІВНИКІВ ТА СЛІДЧИХ ПРИ ОТРИМАННІ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЗЛОЧИН

Розглянуто питання сучасного стану організації роботи з попередження злочинів, взаємодії працівників оперативних підрозділів та слідчих у розкритті та розслідуванні злочинів.

Ключові слова: оперативно-розшукові заходи, попередження, розкриття, розслідування, злочини, взаємодія.

Рассматриваются вопросы современного состояния организации работы по предупреждению преступлений, взаимодействия сотрудников оперативных подразделений и следователей в раскрытии и расследовании преступлений.

Ключевые слова: оперативно-розыскные мероприятия, предупреждение, раскрытие, расследование, преступления, взаимодействие.

